

Måndagen den 23 april

Kl. 11.00

*Om domstolarnas
självständighet*

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

§ 1 Om domstolarnas självständighet

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Inger Lindquists* (m) den 6 april anmälda fråga, 1978/79:483, och anförde:

Herr talman! Inger Lindquist har frågat mig om vissa förslag till allmänna anvisningar för utformning av arbetsordning för tingsrätt och hovrätt, som har lagts fram av domstolsverket, står i överensstämmelse med riksdagens intentioner i fråga om domstolarnas självständighet vid fullgörandet av sina dömande och rättstillämpande uppgifter.

Inger Lindquist har vidare frågat mig, för den händelse jag anser så inte vara fallet, vilka åtgärder jag avser att vidta för att förhindra att domstolarnas integritet träds för när.

Principen om domstolarnas självständighet i fråga om deras dömande och rättstillämpande uppgifter är grundlagsfäst.

Enligt vad jag har erfarit har det förslag till allmänna anvisningar som avses med Inger Lindquists fråga nyligen varit föremål för en bred remiss till domstolarna. Det är avsett att frågan därefter skall beredas ytterligare inom domstolsverket och sedan tas upp i verkets styrelse. Jag är övertygad om att härvid principen om domstolarnas självständighet i den dömande och rättstillämpande verksamheten kommer att beaktas.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

I regeringsformen 11 kap. 2 § slås fast:

”Ingen myndighet, ej heller riksdagen, får bestämma hur domstol skall döma i det enskilda fallet eller hur domstol i övrigt skall tillämpa rättsregel i särskilt fall”.

Detta är en för vår rättssäkerhet grundläggande princip. I vår omvärld har vi sett och ser exempel på hur rättssäkerheten är i fara när domstolarnas oberoende och självständighet inte respekteras. I vårt land uppfattar vi mestadels principen som en självklarhet. Men i samband med att domstolsverket kom till och dess organisation fastställdes 1972 och 1975 var frågan föremål för livlig debatt.

I samband med principbeslutet 1972 sade riksdagen mycket bestämt att tillskapandet av en central förvaltningsmyndighet för domstolväsendet självfallet inte fick innebära något som helst ingrepp i domstolarnas självständighet och integritet när det gällde den dömande verksamheten. Jag

*Om domstolarnas
självständighet*

vill påpeka att detta beslut inte var enigt – centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet reserverade sig. Motsvarande synpunkter framfördes i riksdagen 1975.

Det är alltså denna domstolarnas grundlagsfästa självständighet som nu befaras bli trädd för när genom det förslag till s. k. allmänna anvisningar för utformning av arbetsordning för tingsrätt och hovrätt som verket har utarbetat. Detta förslag, som nu är på remiss, har väckt oro och förvåning, misstämning och farhågor för framtiden. Jag förmodar att justitieministern inte har kunnat undgå att få del av dessa reaktioner.

Från skilda håll framhålls att domstolsverket överskridit sina befogenheter. Vad domstolsverket enligt riksdagens bemyndigande har rätt att göra är att fastställa allmänna riktlinjer och meddela generella anvisningar för arbetsordningarnas innehåll. Verket får t. ex. inte besluta om arbetsfördelningen mellan domarna. Trots detta har i förslaget intagits regler om att domare normalt inte skall syssla med enbart brottmål eller tvistemål under längre tid än två år. Det finns ytterligare exempel på sådana här överträdelser av verkets befogenhet.

Anmärkningsvärt är också att domstolsverket i förslaget har gett sig in på frågor av facklig natur. Det gäller föreskriften att lagfaren domare skall utföra sitt arbete på arbetsplatsen och i princip vara tillgänglig där under den övriga personalens arbetstid.

Jag är ledsen att säga att jag tycker justitieministerns svar är skäligen intetsägande, och det är egendomligt att justitieministern, som är den främste vårdaren av rättssystemet och som har att se till att domstolarnas okränkbarhet efterlevs, inte är oroad av denna fråga.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag vill med skärpa framhålla att någon oenighet inte får råda när det gäller domstolarnas självständighet i den dömande verksamheten. Detta lägger självfallet inte hinder i vägen för att verksamheten i domstolarna bedrivs så effektivt som möjligt. Att tillse att så sker är en viktig uppgift inte bara för domstolarna själva utan också för domstolsverket som administrativ centralmyndighet. Enligt instruktionen för domstolsverket åligger det verket att, med beaktande av domstolarnas självständighet enligt regeringsformen, tillse att verksamheten inom domstolväsendet bedrivs effektivt. Det är givet att domstolsverket inte kan stå vid sidan om strävandena att effektivisera och rationalisera statsverksamheten.

När det gäller arbetsordningen för tingsrätt ankommer det enligt 11 § tingsrättsinstruktionen på domstolsverket att utfärda allmänna anvisningar om hur arbetsordningen skall utformas. Det ligger i linje med domstolsverkets uppgift enligt dess instruktion att leda och samordna verksamheten inom ansvarsområdet och att meddela föreskrifter, råd och anvisningar. Det är emellertid hovrätterna eller, när det gäller de tre största tingsrätterna, dessa själva som fastställer arbetsordningen. Någon risk för att självständighetsprincipen skall trädas för när kan inte föreligga med en sådan ordning.

De förslag till anvisningar som avses med Inger Lindquists fråga har inte

behandlats av domstolsverkets styrelse. Som jag redan har sagt är jag övertygad om att styrelsen, när den tar ställning till frågan, kommer att fatta beslut som tillgodoser självständighetsprincipen. I styrelsen finns bl. a. två parlamentariker, en domare och en företrädare för domarnas fackliga organisation.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tycker fortfarande att justitieministern tar litet för lätt på den här frågan. Justitieministern vet ju mycket väl vilka bekymmer det var i samband med att domstolsverket kom till och hur enormt svåra gränsdragningsproblem som finns. Det är lätt att säga att domstolsverket skall syssla med administrativa göromål, men det är ju så att väldigt många sådana administrativa göromål påverkar rättstillämpningen.

Jag tror också att justitieministern vet att det finns ganska stor oro ute i domstolarna när det gäller hur domstolsverket agerar. Om jag är rätt underrättad har det i anvisningarna tagits upp att man skall se till hur domarna skriver sina domar, hur långa dessa skall vara, osv.

Jag har här i min hand också ett remissyttrande från några yngre domare, som säger att de tycker att det har uppstått komplikationer i relationerna mellan verket och de allmänna domstolarna under hela den tid som domstolsverket har varit till, och de menar att de här anvisningarna kommer att leda till ytterligare komplikationer. Vidare anser de, mot bakgrund av de snäva ekonomiska ramar som domstolarna har, att det är anmärkningsvärt att domstolsverket växer till den grad som det nu gör. Man framför också synpunkten att man kanske borde utvärdera domstolsverkets verksamhet. Jag undrar om justitieministern har några tankar åt det hållet.

Jag menar alltså att man måste se betydligt allvarigare på den här frågan än justitieministern gör i sitt svar.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag är inte beredd att här diskutera handläggningen av enskilda ärenden vid underställda myndigheter. Jag kan heller inte här gå in på detaljer i anvisningarna. I första hand är det ju domstolsverkets styrelse som skall ta ställning till detta.

Jag kan inte underlåta att uttala min förvåning över att Inger Lindquist har tagit upp frågan om domstolarnas självständighet på det här stadiet. Inom domstolsverket har upprättats ett förslag till allmänna anvisningar som sedan har remitterats ut till domstolarna för att de skall yttra sig över förslaget. Jag utgår ifrån att domstolarna vid remissbehandlingen lägger självständighetsaspekter på förslaget.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag vet mycket väl att justitieministern inte kan ingripa i ett verks särskilda handläggning av ett speciellt ärende. Det jag efterlyser är en reaktion när det gäller hela den här frågan, eftersom justitieministern ändå har rätt att se över instruktioner och kan uttala sig generellt, även om

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

justitieministern inte kan uttala sig om de olika punkterna. Det måste väl vara så, att justitieministern själv är oroad, då denna stora oro finns vid domstolarna. Detta är ju inte något som jag bara påstår, utan jag förmodar att även justitieministern har hört talas om det. Har justitieministern inte hört någonting om den här saken, är det verkligen att beklaga, ty i så fall är departementet skilt från verkligheten. Jag har kontaktats av många, och detta att slå vakt om domstolarnas självständighet är ju inte bara en sak för domarna utan för varje medborgare. Det är i och för sig inte något som är av speciellt intresse för just domarna. Det är ju medborgarnas rätt som domstolarna skall värna om, och vi får ju nu också lagprövningsrätten inskriven i lag.

Jag är alltså inte nöjd med det här svaret men hoppas att debatten kan ha medverkat till att vaksamheten skärps.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Om Inger Lindquist menar att jag skulle ha reagerat på detta stadium, alltså medan ärendet behandlas i domstolsverket, är mitt svar nej.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om åtgärder för att bekämpa våld och vandalism

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Inger Lindquists* (m) den 23 mars anmälda interpellation, 1978/79:168, och anförde:

Herr talman! Inger Lindquist har frågat mig hur jag bedömer utvecklingen av våldsbrott, rån och skadegörelse och vilka åtgärder av främst process- och straffrättslig natur jag ämnar vidta för att komma till rätta med vardagsvåld och vandalism.

Kriminal- och polisstatistiken visar att antalet anmälda brott har ökat starkt under de senaste 10–12 åren. Särskilt stor är ökningen när det gäller skadegörelse. Detsamma gäller rån, låt vara att det här fortfarande rör sig om tal som absolut sett är förhållandevis små.

Under de allra senaste åren har emellertid antalet anmälda brott ökat långsammare än förut. Minskningen i ökningstakten är särskilt påtaglig när det gäller tillgreppsbrotten. Det totala antalet anmälda brottsbalksbrott under år 1978 har vid en jämförelse med år 1977 minskat något. När det gäller våldsbrotten kan man notera någon tillbakagång av antalet misshandelsbrott. Antalet bank-, post- och butiksran, som ökade starkt år 1977, har under 1978 minskat väsentligt. Antalet övriga rån har däremot ökat, medan antalet skadegörelsebrott har gått ned något. Antalet s. k. väskryckningar ökade ej oväsentligt.

Den föreliggande brottsstatistiken måste bedömas med försiktighet. Bl. a. visar erfarenheten att antalet brott som anmäls till polisen inte utgör någon

säker mätare på den samlade brottsligheten. Det finns alltså all anledning att följa utvecklingen med oförminskad uppmärksamhet.

Inom justitiedepartementet studeras fortgående trenden i brottsutvecklingen. På grundval härav har det nyligen gjorts en prognos rörande perioden 1979–1983. Prognosen utgår från en oförändrad kriminalpolitik och oförändrade resursinsatser. Enligt prognosen skulle under kommande femårsperiod samtliga anmälda brottsbalksbrott öka i antal med i genomsnitt ca 3 % årligen. Antalet anmälda våldsbrott skulle också öka, antalet rån med närmare 6 % per år. Prognosen är naturligtvis osäker. Uppenbart är emellertid att kraftfulla insatser från samhällets sida fortlöpande måste göras.

Kampen mot brottsligheten måste föras på många fronter. Åtgärder för att förbättra den sociala miljön är av grundläggande betydelse. Inger Lindquist pekar på betydelsen av åtgärder för att förbättra barns och ungdomars uppväxtförhållanden. Jag instämmer i detta. Det står också klart att ansträngningarna att minska arbetslösheten bland ungdomen måste intensifieras. I det avseendet har regeringen i år satt in betydande resurser. Jag vill vidare erinra om de insatser som under de senaste åren har gjorts på narkotikaområdet, både på vårdsidan och när det gäller att bekämpa narkotikabrott.

Det viktiga arbete som utförs inom brottsförebyggande rådet bör också nämnas. Rådets verksamhet är inriktad bl. a. på problematiken kring våldsbrottslighet och vandalism. Som ett led i ett pågående samarbete mellan BRÅ och hyresgäströrelsen anordnades i Stockholm i november 1978 en konferens om skadegörelsen i bostadsområden. BRÅ avser att anordna liknande konferenser i Göteborg och i Malmö. BRÅ har också flera forskningsprojekt på gång som tar upp frågor om våldsbrott. Några av projekten är speciellt inriktade på ungdomars förhållanden.

Något som jag under min tid i regeringen har bedömt som mycket väsentligt är att minska antalet vakanser inom polisen. Här har som bekant mycket stora insatser gjorts fr. o. m. budgetåret 1977/78. Jag har också i budgetpropositionen starkt understrukit att vid polisens brottsbekämpning rån- och våldsbrotten skall ha hög prioritet. Av stor betydelse är också polisens brottsförebyggande verksamhet. Regeringen har i budgetpropositionen aviserat att denna verksamhet skall få en fastare organisation för att arbetet skall bli effektivare.

När det gäller frågan om vilka process- och straffrättsliga åtgärder som bör vidtas för att man skall komma till rätta med våld och vandalism är jag ense med Inger Lindquist om att det är viktigt att lagföringen sker snabbt så att tiden mellan brott och påföljd blir så kort som möjligt. En tänkbar åtgärd som nämns i interpellationen är att inrätta jourdomstolar. Med anledning härav vill jag erinra om att rättegångsutredningen har fått i uppdrag att pröva frågan om inrättande av sådana domstolar. Utredningen skall också se över rättegångsförfarandet i syfte bl. a. att förkorta handläggningstiderna.

Av betydelse i detta sammanhang är även förfarandet vid förundersökning. Det är troligt att detta förfarande kan effektiviseras, bl. a. genom

Måndagen den
23 april 1979

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

ändrade rutiner för polis och åklagare. En särskild arbetsgrupp har inrättats inom justitiedepartementet för att undersöka vilka förändringar som kan göras av förundersökningsförfarandet för att handläggningen skall bli snabbare. Gruppen samarbetar nära med rättegångsutredningen och väntas presentera sina överväganden inom kort.

Inger Lindquist tar också upp behovet av en reform av påföljdssystemet och nämner s. k. samhällstjänst och frihetsberövande under veckoslut som tänkbara nya sanktionsformer. Samhällstjänst förekommer i vissa andra länder och erfarenheterna synes där i allmänhet goda. Även veckoslutsfängelse har prövats utomlands. Dessa och andra alternativa sanktionsformer förtjänar ett närmare studium även för svenskt vidkommande.

Jag har den 15 mars i år erhållit regeringens bemyndigande att tillkalla två kommittéer för en översyn av påföljdssystemet. Direktiven har i dagarna offentliggjorts. Den ena av dessa kommittéer får i uppdrag att bl. a. pröva förutsättningarna för att införa sådana alternativ till frihetsstraff som nämns i interpellationen liksom att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att över huvud taget effektivisera kriminalvården i frihet.

Sammanfattningsvis pågår alltså en omfattande verksamhet på olika områden för att komma till rätta med våldsbrott och vandalism. Detta gäller inte minst inom process- och straffrätten. Det är min förhoppning att de åtgärder som vidtas verksamt skall bidra till att bryta den nuvarande brottsutvecklingen.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Jag anser att den redovisning som justitieministern har lämnat är värdefull. Jag skulle något vilja komplettera siffrorna och göra en liten utblick utanför vårt land.

I vad gäller antalet rån per 100 000 invånare vill jag peka på att det år 1977 i England uppgick till 28, i Västtyskland 35, i Norge 9 och i Sverige 42. Sverige har också under de senaste åren stått för den snabbaste ökningen av antalet rån.

Både rån och skadegörelse har visat en mycket hög ökningstakt och en anmärkningsvärt kort fördubblingstid. Antalet sådana brott har fördubblats på så kort tid som åtta år. Den av justitieministern nämnda prognosen för 1979–1983 inger ytterligare farhågor.

De omständigheterna att uppklaringsandelen av anmälda brott mot brottsbalken var endast 17 % 1977 och att uppklarings Tendensen under de senaste åren varit stadigt sjunkande inger ytterligare oro. Inte minst med tanke på att det främsta skälet till att man följer lagen enligt 18–24-åringar är att man är rädd för att åka fast.

Jag tycker alltså att siffrorna och prognoserna är oroväckande. Men vad döljer sig då bakom siffrorna?

Ja, man kan knappast slå upp en tidning utan att finna artiklar och insändare om vardagsvåld och vandalism. Nyligen gav chefen för Stockholms tunnelbanepolis i en tidningsintervju folk här i staden följande

uppmaning: Gå ur vägen när gängen kommer! Samma tidnings medarbetare berättade om hur han slagits ned av några pojkar när han försökte försvara sin fru. I en Göteborgstidning i går behandlades åter våldet på spårvagnarna i en ledare.

Och det är inte bara i storstäderna som problemen finns. I en Värmlandstidning påstods nyligen att det är farligt att gå ut i Karlstads centrum när man vet att tiden är inne för gängen att ta över staden.

Professorn i sociologi Carl-Gunnar Janson har i en artikel i BRÅ-apropå gett en skildring av situationen, och jag vill citera ett stycke ur den. Han säger där:

"Fortfarande finns det naturligtvis många som inte själva eller genom släktingar, vänner och bekanta har kommit i närmare kontakt med de traditionella brottsformerna, förslagsvis bl. a. glesbygds- och småstadsbor och beslutsfattare som till vardags pendlar i bil mellan sammanträdesrummet och den övre-medelklass-dominerade villaförorten med väl fungerande skolsystem. Men för många har nu brottsligheten kommit betydligt närmare vardagen. Det gäller exempelvis dem som bor i en del nyare förorter eller i centrala staden, dem som besöker centrum eller åker tunnelbana genom centrum fredagskvällar. De flesta som tillhör de kategorierna och känner folk som gör det, kan berätta om brottsincidenter som de själva, anhöriga, bekanta och grannar har utsatts för under de senaste åren. Den som anser att exempelvis föreställningen om våldet i tunnelbanan är överdriven och hänvisar till SL:s eller polisens låga siffror för antalet misshandlade, eventuellt omräknade till antal per personkilometer, har inte förstått poängen. Liksom astronauter vidtar en rad rigorösa åtgärder för att kontrollera och manövrera och därmed håller nere antalet faktiskt inträffade olyckor, per personkilometer t. o. m. långt under vad SJ kan prestera, anpassar sig nu medpassagerarna på tunnelbanetåget till förhållanden som för femton år sedan skulle ha föranlett deras livliga protester, från rökning, öldrickning och fötter på sätena till folk som ligger, bcrusade som mår illa, sönderskurna säten, knuffar, klumpiga närmanden och skrål. Den vanlige resenären utsätts väl inte för allt detta samtidigt utan bara för någon prövning eller några åt gängen. Om de blir alltför många, byter man kanske vagn. Så länge man sitter kvar, gör man sig så liten som möjligt, blidkar tiggare med pengar och cigaretter och försöker ängsligt leende hindra påtvingade samtal från att ta en hotande vändning. Då och då skymtar poliser, som ibland måste ingripa men inte alltid finns till hands. ---

Utan att svartmåla kan man konstatera att den traditionella egendoms- och våldsbrottsligheten, som till väsentlig del är ungdomsbrottslighet, nu har antagit sådana proportioner och former att den börjar bli en trygghetsfråga. Dessvärre finns hittills inga tecken på att utvecklingen håller på att vända, så att vi kommer tillbaka till en lägre brottslighetsnivå, kanske inte ens på att brottsligheten skall stabiliseras på nuvarande nivå. Brottsriskerna är väl alltför ojämnt fördelade regionalt, lokalt och kategorivis och ännu för små generellt för att brottsligheten som problem skall kunna mäta sig med de politiskt stora fördelnings- och trygghetsfrågorna, men nog förtjänar brotts-

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

Måndagen den
23 april 1979

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

problemen att tas på allvar.”

Sådana allvarsord menar jag måste mana till eftertanke.

För att också i pengar och kostnader ge ett begrepp om omfattningen vill jag bara nämna att förstörelse och vandalisering kostar samhället stora summor, totalt 200–400 miljoner per år. En undersökning visar på 100 miljoner i enbart kommunala kostnader. Försäkringar, privata företag och enskilda får betala resten. Varje svensk får årligen betala mellan 25 och 35 kr. för att täcka kostnaderna för enbart förstörelse. I Göteborg kostade 1977 förstörelsen hos de tre allmännyttiga bostadsföretagen hyresgästerna ca 6 milj. kr.

Jag har med viss utförlighet velat beskriva den vardagliga situationen när det gäller våld och skadegörelse. Skälet är att den som uttalar oro över den rådande situationen ofta möts av påståendet att det är överdrift eller att det är fråga om skräckskildringar. Många vägrar att se förhållandena så som de är. Jag vill verkligen icke påstå att detta skulle gälla justitieministern, utan jag är övertygad om att justitieministern till fullo inser situationens allvar, men ibland kanske den rätta inlevelsen i hur andra människor har det saknas på departementet.

Jag vill här i riksdagen föra fram den vanliga människans synpunkter, som de kommer fram då vederbörande berättar om sin rädsla, sin oro och sin otrygghet. Jag vill slå fast att detta är så allvarliga problem att vi alla har ett ansvar och att vi alla måste söka effektiva lösningar.

Man frågar sig då: Vad kan vi göra? Jag instämmer helt i justitieministerns svar, där han framhåller vikten av att förbättra barns och ungdomars uppväxtförhållanden, minska arbetslösheten bland ungdomen och bekämpa narkotikabruket.

Jag delar också justitieministerns uppfattning när det gäller betydelsen av polisens olika insatser. Jag ställer mig däremot frågande till hur justitieministern skall lyckas med sitt uppsåt att minska vakanser och öka polisens brottsförebyggande verksamhet, med tanke på den njudda bedömning av behovet av polismanstjänster som justitieministern har gett uttryck för i årets budgetproposition. Där vill jag bara erinra om att vi från moderata samlingspartiet här i riksdagen nyligen har röstat för 300 nya polismanstjänster mot justitieministerns 130 och att vi dessutom har föreslagit att en ny polisskola skall inrättas. Med en sådan satsning skulle justitieministerns intentioner troligen ha kunnat bli verklighet.

Men jag vill övergå till den inriktning som min interpellation huvudsakligen fått, nämligen vilka process- och straffrättsliga åtgärder vi kan vidta för att komma till rätta med våldet och vandalismen.

Där har ju justitieministern på en presskonferens i fredags eftermiddag redogjort för bl. a. vilka utredningar han nu har för avsikt att tillsätta för att se över det straffrättsliga påföljdsystemet. Det här svaret kan ju därför sägas komma litet post festum.

Men det som i sak slår en när man ser tillbaka är alla dessa utredningar som alltid är på gång. Justitiecuskottet har i sitt betänkande 1978/79:9 lämnat en rätt imponerande redogörelse för vilka utredningar som arbetar f. n.

Man frågar sig: Händer det aldrig något i realiteten? Om justitieministern

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

alltid skall avvakta resultatet av utredningar som är på gång eller resultatet av nyttillsatta utredningar som uppmanas arbeta skyndsamt, så kommer justitieministern aldrig att få tillfälle att följa upp resultatet av olika åtgärder i praktiken.

Utan att ta ställning i själva sakfrågan vill jag i det sammanhanget säga att den av justitieministern i fredags framlagda propositionen om försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott utgör ett lysande undantag. Jag tycker att det är ytterst tillfredsställande att man här tar nya grepp, att man vågar slå in på litet ovanliga och okonventionella vägar och att man vill pröva sig fram till godtagbara resultat.

När nu justitieministern – eller är det möjligen socialministern som har varit påtryckande? – trots allt tagit steget att sätta i gång en försöksverksamhet, så tycker jag att det skulle ha kunnat ske med helt andra påföljder och långt tidigare.

Från moderata samlingspartiet har vi år efter år framhållit att den som begått vissa av de brott som vi talar om i dag, t. ex. skadegörelse, skulle gottgöra det genom någon form av samhällstjänst. En sådan påföljd har utan tvivel en stark förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Den uppfyller det rättmätiga kravet på att man skall sona det som man har förbrutit, att varje människa måste ta ansvar för sina egna handlingar och att varje människa har något positivt att ge sina medmänniskor.

Inte bara hos allmänheten, utan också i riksdagen, har tanken på någon form av samhällstjänst så småningom fått positivt stöd. Ungdomsfängelseutredningen uttalar sig också i princip för en sådan påföljdsform. Erfarenheterna utomlands är goda – möjligen i motsats till den nu av justitieministern föreslagna kontraktsvården. Den skulle ju också tillämpas på många – i varje fall på betydligt fler än det 50-tal som kontraktsvården avses omfatta.

Jag kan förstå att justitieministern har hyst betänkligheter mot att pröva vissa åtgärder, och då kanske bara i vissa delar av landet, men nu har justitieministern äntligen kommit över det hindret. Jag vill därför fråga: Hyser justitieministern några planer beträffande samhällstjänsten motsvarande försöksverksamheten med kontraktsvård?

I en annan proposition, som justitieministern enligt pressmeddelande lade fram i fredags, har justitieministern tydligen föreslagit vissa ändringar i påföljdssystemet, t. ex. fängelse i samband med skyddstillsyn.

I förbifarten vill jag påtala det anmärkningsvärda i att inte ens justitieministern själv iakttar regeln att riksdagen *åtminstone samtidigt med pressen* skall ha tillgång till avlämnade propositioner – i fredags eftermiddag hade i vart fall inte jag fått den omtalade propositionen. Förhållandet har ju påpekat ofta i kammaren under den här våren, och justitieministern borde väl i högre grad än de andra statsråden värna om att givna regler följs!

Men tillbaka till sakfrågan – möjligheten att döma till fängelse i samband med skyddstillsyn – där justitieministern har föreslagit att det skall vara fängelse, ej under en månad.

Där hade justitieministern ju haft tillfälle att föreslå det av oss moderater

Måndagen den
23 april 1979

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

länge förespråkade försöket med veckoslutsfängelse. Jag tror att det skulle vara en ordentlig tankeställare, både för den som begått brott och för kamraterna i gänget, om den dömda under några veckoslut måste uppehålla sig i någon form av anstalt. Jag undrar om justitieministern har några planer på sådan försöksverksamhet.

När det sedan gäller den processuella delen råder det enighet om vikten av att avgöras det följer snabbt på gärningen. Vikten av snabba avgöranden framgår också tydligt av många remissvar angående den föreslagna kontraktsvården.

Justitieministern säger att han anser det viktigt att förundersökningarna bedrivs skyndsamt. Ett sätt att nå det resultatet är just systemet med jourdomstolar, som förutsätter snabbhet på alla handläggningsstadier. Det som har läckt ut från rättegångsutredningen om jourdomstolar har, såvitt jag förstår, inte varit så positivt. Skulle det inte också härvidlag vara av värde att följa det moderata förslaget, att på prov i några större städer se hur jourdomstolar fungerar? Jag undrar om justitieministern har några sådana planer. Om justitieministern inte har det, skulle det vara intressant att få veta vad justitieministerns motstånd grundar sig på.

Sammanfattningsvis vill jag säga att situationen när det gäller våld och vandalism är ytterst oroväckande. Jag efterlyser alltså här vilka konkreta åtgärder utöver de redovisade som justitieministern ämnar vidta och med vilken handlingskraft justitieministern ämnar ta itu med de här problemen.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag är ense med Inger Lindquist om att utvecklingen är oroande och att det behövs åtgärder för att komma till rätta med läget. Svårigheterna är att avgöra vilka konkreta åtgärder som skall vidtas. Den övergripande synpunkten är att det behövs åtgärder inom hela samhällslivet – det går inte att bara begränsa sig till åtgärder inom kriminalvården, straffrätten och processrätten. Detta är jag övertygad om att Inger Lindquist håller med mig om.

Men först och främst gäller det att försöka finna godtagbara konkreta åtgärder. Där har faktiskt under de senaste åren företagits mycket omfattande undersökningar och kommit fram många uppslag. Jag vill komplettera vad jag sade förut om verksamheten inom BRÅ med att redogöra för ytterligare en rad åtgärder som BRÅ har vidtagit.

BRÅ redovisade nyligen i rapporten 1978:1 en undersökning från det kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet. Den belyser de kostnader som till följd av skadegörelse drabbar landets kommuner, kommunala bolag och stiftelser. Vidare har BRÅ:s arbetsgrupp för barn- och ungdomsfrågor till uppgift att studera olika former av skol- och anpassningsproblem, t. ex. skadegörelse och utarbeta rekommendationer och förslag till brottsförebyggande åtgärder. Skadegörelsebrottet behandlades också i BRÅ:s rapport 1978:2 om brottsutvecklingen, och där uttalas bl. a. att denna brottslighet kan ses som en viktig social indikation på ungdomars

problem och att den i detta perspektiv är en brottsgrupp som är viktig att studera.

Vidare föreligger betänkanden från 1956 års klientelundersökningar och en BRÅ-rapport från 1975 om unga lagöverträdare. Vidare finns två projekt inom BRÅ:s utvecklingsenhet som an knyter direkt till frågorna om ungdomskriminaliteten. Det ena projektet kallas Olämpliga ungdomsmiljöer och det andra Brottsliga ungdomsgång.

Vidare har arbetsgruppen för barn- och ungdomsfrågor inom BRÅ framlagt en rapport om handläggning av ungdomsfrågor. Den har diskuterat frågan om samarbete mellan socialvård, skola och polis. En utvärdering av försöksverksamhet inom Stockholmspolisen med poliser som fritidsledare har behandlats i en BRÅ-rapport 1977.

Utöver detta föreligger ytterligare tre forskningsprojekt avseende våldsbrott och vandalism som utreds i BRÅ:s regi eller med anslag från BRÅ. Det ena heter Våldsprojektet, och det avser att beskriva dömda personer och situationer i vilka våldsbrott uppstår. Det andra gäller våldsbrottslighetens utveckling i Sverige i jämförelse med andra länder. Det tredje gäller vandalism i bostadsområden.

Detta visar att man inom BRÅ tar upp frågan om bekämpandet av kriminaliteten över ett mycket vidsträckt fält. Och man är inte främmande för att försöka komma till rätta med problemen genom åtgärder på andra områden än kriminalvården, straffrätten och processrätten.

Till detta kan jag knyta att i ett pressmeddelande från arbetsmarknadsdepartementet den 9 april aviserades en bred kampanj för satsningar på ungdomens sysselsättning. Det är ett 18-punktsprogram med syfte att bekämpa arbetslöshet och bereda ungdomen värdefull sysselsättning inom skolan och på arbetsmarknaden. Om man kan komma någon vart på den punkten är det enligt min mening ett väsentligt medel för att bekämpa denna kriminalitet.

De konkreta åtgärder som aviseras på kriminalvårdens, straffrättens och processrättens områden är framför allt sådana som har nämnts i den tidigare debatten och som är föremål för utredningar enligt utfärdade direktiv. Rättegångsutredningen utreder frågan om processrätten. Det är en aktuell utredning som skall lägga fram konkreta förslag. En kommitté, som har fått anvisningar om att arbeta snabbt, skall lägga fram förslag om alternativ till frihetsstraff. Det gäller att där finna någon form som kan bidra till en förbättring på detta område. Jag vill gärna deklarera att jag inte alls är främmande för att försöka med nya åtgärder. Även om man inte har full säkerhet för att man därmed vinner mycket så är det värdefullt att försöka. Det är så svårt att i förväg uttala sig om effekterna på hela detta område att jag inte alls är främmande för att man efter mönster av narkomanvården söker få till stånd en försöksverksamhet avseende andra institut som kan leda till bättring när det gäller dem som begått brott.

Jag skall bara till slut, med anledning av att Inger Lindquist sade att riksdagen inte hade fått kännedom om propositionen om ungdomsfängelse samtidigt som meddelande gick ut till pressen, peka på att enligt dagens

*Om åtgärder för
att bekämpa våld
och vandalism*

föredragningslista står propositionen om ändring i brottsbalken upptagen såsom bordlagd en gång. Den bordlades såvitt jag vet i fredags, och propositionen förelåg också tryckt i fredags.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Jag skall bara helt kort närmare utveckla ett par av de projekt som justitieministern mycket utförligt redovisat i antal och som vi jobbar med inom brottsförebyggande rådet i avsikt att försöka förebygga den brottslighet som Inger Lindquist mycket ordrikt talade om.

När det gäller skadegörelsen och vandaliseringen i boendet har brottsförebyggande rådet, i samarbete med hyresgäströrelsen, startat en aktivitet som nu tycks sprida sig över landet, i avsikt att finna vägar att råda bot på problemet.

På en inledande konferens i Stockholm om skadegörelse i boendet underströk man kraftigt att om denna brottslighet skall kunna nedbringas och förhoppningsvis förebyggas är det nödvändigt att hyresgästerna får ett inflytande och tar ett ansvar för att bevara gemensamma värden i den egna miljön. Ökat inflytande och ansvar är viktigt för att komma till rätta med skadegörelsen, inte minst i boendeområdena. Detta arbete fortsätter nu bl. a. med konferenser i Göteborg och Malmö – också på de platserna i samarbete med hyresgäströrelsen.

Vi arbetar också inom brottsförebyggande rådet – i en särskild arbetsgrupp där jag är ordförande – med att försöka finna åtgärder för att nedbringa skadegörelse, mobbning, skolk m. m. i skolarbetet. Vi har haft kontakt med i stort sett alla skolenheter i tre län – Södermanlands, Kopparbergs och Stockholms län – och sökt svar på frågan: Hur försöker ni bemästra dessa skolproblem?

Vi har fått fram ett mycket intressant utredningsmaterial, som i dagarna håller på att sammanställas och som inom kort skall redovisas. På en BRÅ-konferens för en tid sedan med deltagande av elever, skolledare, övrig skolpersonal, kommunfolk, fackliga organisationer m. fl. fick vi tillfälle att muntligt rapportera om vår undersökning. Vi fick också på den konferensen ett gott underlag för vårt fortsatta arbete genom de synpunkter som framkom.

När man summerar undersökningen och synpunkterna från konferensen kommer man fram till en mycket klar slutsats: Genom ett ökat inflytande och med ansvarstagande från eleverna kan goda resultat nås. I skolor där man givit elever och deras organisationer ett reellt inflytande i skolarbetet, där man engagerat eleverna i ett ansvarstagande, där har man också nått mycket goda resultat i alla de tre angivna länen.

En summering av den nämnda konferensen och dess resultat finns i senaste numret av vår tidning, BRÅ-apropå, som vi försökt sprida till alla skolor i landet för att på det sättet få en fortsättning av den här aktiviteten. Runt om i landet arrangeras också aktiviteter kring temat: Vad kan vi göra för att nedbringa skadegörelse, skolk, mobbning m. m.?

Jag har tidigare här i kammaren sagt att vi kan nå goda brottsförebyggande

resultat genom ett utbyggt engagemang av folkrörelserna. Det samarbete som vi i BRÅ har knutit med hyresgäströrelsen och med elevorganisationerna har stärkt mig i övertygelsen att vi med ett ökat inflytande för hyresgästerna och deras organisationer i boendet samt för eleverna och deras organisationer i skolan har möjlighet att nå mycket goda resultat för att nedbringa bl. a. vandalism och skadegörelse i samhället.

Det viktigaste i kampen mot den brottslighet som Inger Lindquist här har talat om måste ändå enligt min mening vara att skapa förutsättningar och genom möjliga åtgärder satsa på att förebygga brottslighet. Där finns alltså mycket att göra.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Det var en förödande lång uppräkningslista som justitieministern gjorde beträffande alla utredningar som är på gång. I och för sig är det intressant, och det är självklart att jag också tycker att det är mycket viktigt med utredningar och forskning. Det var också intressant att höra vad Arne Nygren hade att berätta om brottsförebyggande rådets arbete.

Vad jag är litet oroad av är emellertid att det blir undersökningar, uppslag, diskussioner, debatter och sammanställningar – men vad är det som händer? Vad är det man gör i handling? Vi måste ju från de här sammanställningarna och uppslagen någon gång komma till handling. Det menar jag att vi har gjort alldeles för litet. Det här problemet är mycket allvarligt. Jag menar inte alls att det behöver finnas några aggressioner partier emellan eller att vi på något sätt behöver slå varandra i huvudet med olika argument, för detta är verkligen mycket allvarliga problem som vi allesammans har ett stort ansvar för att lösa. Därför blev jag glad över att justitieministern sade att han är intresserad av försöksverksamhet. Det har ju, som jag tidigare sade, justitieministern också visat genom förslaget till kontraktsvård. Jag instämmer även helt i justitieministerns uttalande att detta är väldigt svåra frågor. Jag tror inte att någon på rak arm kan ge ett besked om att ja eller så skall vi göra.

Justitieministern berättade utförligt om utredningar m. m. och nämnde mot slutet litet om just det som jag tycker är särskilt intressant, nämligen olika typer av försöksverksamhet. Det är väl bara genom försöksverksamhet som man verkligen kan komma fram till resultat. Det är mycket möjligt att ett försök misslyckas men att nästa lyckas osv. Därför skulle jag vilja fråga justitieministern litet mer om det här. Är det så att man tänker på t. ex. community service, eller är det andra frågor som man vill ta upp försöksvis?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! På den sista frågan kan jag svara att detta ingår i de direktiv som nu ges till utredningen om kriminalvård i frihet. I direktiven uppräknas en rad olika uppslag i fråga om alternativ till frihetsstraff. Meningen är att kommittén snabbt skall göra en inventering och undersöka i vad mån olika alternativ går att införliva med svensk lagstiftning. Utredningen är alltså förutsättningslös så till vida att det i direktiven inte finns någon prioritering

för en speciell form av sådana här åtgärder, utan det är just det som kommittén skall beakta.

Sedan vill jag helt allmänt påpeka för Inger Lindquist att det är lätt att säga: Här pågår utredningar och forskning, men vad sker? Det är faktiskt så på det här området, att det är mycket svårt att konkretisera en speciell åtgärd. Även om man kommer fram till att en speciell åtgärd skall vidtas, verkar den bara till en del; det krävs åtgärder över hela fältet.

Jag vill i detta sammanhang gärna understryka vad Arne Nygren sade, nämligen att BRÅ:s arbete inte bara är inriktat på forskning – det är diskussioner, aktiviteter och samarbete mellan olika myndigheter. Jag tror faktiskt att man på det sättet kan vinna ganska mycket som man inte skulle vinna genom att införa en ny strafform, nämligen en förbättring i fråga om den vandalisering och det våld som förekommer.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag kan tänka mig att om justitieministern och jag hade debatterat den här frågan för ett eller två år sedan, så hade vi i dag stått och stampat på samma fläck som då. Det är det jag har vänt mig emot i den här debatten.

Vi talar om utredningar och vi avvaktar resultat av utredningar, men tyvärr blir det inte så mycket mera. Jag menar att en utredning inte kan utgöra ett hinder för en försöksverksamhet. Det har den kontraktsvård, som vi nu har pratat om flera gånger, visat.

Sedan tycker jag naturligtvis att samarbetet mellan olika myndigheter är väldigt viktigt. Det är någonting som jag har efterlyst vid upprepade tillfällen.

Jag tror också att man mycket snabbt skulle kunna vidta vissa andra åtgärder. Jag såg t. ex. i senaste numret av Polistidningen att man gärna skulle vilja ha ungdomsrotlar. Det är väl inte justitieministerns område, men det är en av de saker man skulle kunna göra. Det var någon som väckte förslaget att man i de stora domstolarna skulle kunna ha någon företrädare för skyddskonsulenten, som bums när någon hade dömts till skyddstillsyn tog den dömde om hand. Där har ofta funnits stora brister.

Jag menar alltså att det inte är så konstiga saker man behöver göra. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi *gör* olika saker och inte bara utreder.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om sysselsättningen i Västerbotten

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Arne Nygrens* (s) den 14 mars anmälda interpellation, 1978/79:164, och anförde:

Herr talman! Arne Nygren har frågat mig *dels* om regeringen avser att vidtaga särskilda åtgärder för att skapa sysselsättning för de många arbetslösa

ungdomarna i Västerbotten, dels vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga för att trygga sysselsättningen för de anställda vid de många "krisföretagen" i Västerbotten, dels hur regeringen tänker agera för att förhindra att företag i Syd- och Mellansverige, som köpt upp Norrlandsföretag, i strid med regionalpolitiska målsättningar flyttar sysselsättningen söderut.

Under det senaste halvåret har orderingången hos företagen i vårt land förbättrats. Även Västerbottens län har kunnat notera en viss förbättring. Antalet lediga platser i mars har således ökat i förhållande till läget för ett år sedan.

Trots dessa positiva inslag ligger dock arbetslösheten och antalet sysselsatta i beredskapsarbete på en hög nivå. De största svårigheterna möter de nytillträdande på arbetsmarknaden.

Med anledning av de kvarstående svårigheterna för framför allt de unga, beslutade regeringen nyligen om en rad insatser för att ge dessa arbete eller utbildning. Under nästa läsår kommer således en kraftig satsning att göras på gymnasieskolan och andra utbildningsåtgärder. För de ungdomar som trots utbildning inte kan få arbete kommer fortsatt kraftigt statligt stöd att utgå till beredskapsarbeten.

Det här är åtgärder som gäller över hela landet men som har särskild aktualitet i bl. a. Västerbottens län. Jag är övertygad om att kommunerna, landstingen och företagen tar sin del av ansvaret. Kampen mot ungdomsarbetslösheten måste praktiskt omsättas lokalt och regionalt. Regeringen har anvisat medlen.

Staten gör redan i dag betydande insatser genom reguljära arbetsmarknads- och industripolitiska insatser för att trygga sysselsättningen i Västerbottens län. Att vissa företag läggs ner bl. a. på grund av strukturomvandlingar går sannolikt inte att hindra. Regeringen försöker dock att undvika nedläggningar bl. a. genom att medverka i rekonstruktioner där företagen bedöms ha fortsatt livskraft. Jag vill även framhålla att en av industri- och regionalpolitikens huvuduppgifter är att stimulera till utbyggnad av befintlig industri samt nyetableringar så att de negativa konsekvenserna av bl. a. en strukturomvandling begränsas. Genom de förslag som regeringen nyligen lagt fram förstärks både regional- och industripolitiken.

Några direkta möjligheter att hindra att en tillverkning flyttas från ett företag som har köpts upp har regeringen i regel inte. Då lokaliseringsstöd har beviljats för verksamheten finns särskilda möjligheter att påverka företaget med hänvisning till de sysselsättningsåtaganden som finns förknippade med stödet. Som en sista åtgärd kan det bli fråga om att kräva tillbaka beviljat lokaliseringsstöd.

Orsaken till att Norrlands Ytongs verksamhet i Skelleftehamn läggs ner är enligt företagets uppgifter den vikande marknaden för företagets produkter i Norrland. Någon överflyttning av tillverkningskapacitet till någon annan av verksamhetsorterna inom Yxhultskoncernen är således inte aktuell. Regeringen har erbjudit företaget ett generöst lokaliseringsstöd för ombyggnad av fabriken i Skelleftehamn för att ge förutsättningar för en fortsatt verksamhet på lägre nivå. Detta har dock avvisats från företagets sida, då man inte anser

sig kunna klara den finansiering som behövs utöver lokaliseringsstödet.

Umeå Mekaniska AB är verksamt i skogsmaskinbranschen, som i dagsläget har stora överkapacitets- och strukturproblem. Förhandlingar om en strukturomvandling pågår mellan de tre svenska företagen i branschen, och det är därför f. n. omöjligt att förutsäga på vilket sätt de nuvarande problemen kommer att lösas samt vilka sysselsättningskonsekvenser det kan få för berörda orter.

Enligt vad jag har inhämtat från Volvo BM kommer de kollektivanställda som eventuellt behöver sägas upp vid Umeå Mekaniska AB att kunna erbjudas anställning vid ett annat Volvoföretag i Umeå, nämligen Volvo-Umeverken. Berörda tjänstemän kommer att kunna erbjudas anställning inom Volvokoncernen. Sannolikt kommer därför, såvitt jag nu kan bedöma, resultaten av en kommande strukturomvandling inom skogsmaskinbranschen att påverka den totala sysselsättningsnivån i Umeå i mindre grad än vad som kan bli fallet på andra orter.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Det svar som statsrådet nu lämnat på min interpellation har motsetts med stort intresse och vissa förhoppningar i Västerbotten. Att svaret har dröjt så länge har många tolkat som ett uttryck för att något kanske var på gång i departementet för att förbättra sysselsättningsläget.

Hur skall nu alla som med spänning har väntat på detta statsrådsbesked reagera? Hur skall de drygt 11 000 i mitt hemlän som i dag går arbetslösa eller på annat sätt står utanför den öppna arbetsmarknaden ta det svar som Rolf Wirtén här har lämnat? Hur skall de drygt 3 000 ungdomar under 25 år i Västerbotten som i dag är arbetslösa eller korttidsengagerade i praktikjobb o. d. läsa ut något framtidshopp av den långa men innehållslösa texten? Och hur skall de tusentals arbetare och tjänstemän i krisföretag i mitt län som med särskilt intresse sett fram emot svaret kunna finna någon tröst i den oro för morgondagen som de känner? Jag undrar t. o. m. vad statsrådets egna partivänner i Västerbotten skall tycka om en sådan behandling av sysselsättningsproblemen i deras län.

Jag tackar för svaret, men jag beklagar verkligen tomheten i detta svar. Och jag måste konstatera att i folkpartiets Sverige tycks inte Västerbotten ha något framtidshopp.

Bristen på innehåll i svaret blir särskilt oroande då de få uppgifter som lämnas också är felaktiga, tydligen på grund av att statsrådet endast har lyssnat till företagens uppgifter och glömt bort att lyssna till de anställda.

Ett första exempel gäller uppgiften om nedläggning av Norrlands Ytong i Skelleftehamn. Jag beklagar verkligen att statsrådet inte anser sig kunna förhindra att detta företag, nyligen uppköpt, lägger ned produktionen och flyttar den och jobben 75 mil söderut.

Kanske beror beskedet på att statsrådets underlag för ställningstagandet är felaktigt. Statsrådet säger: "Någon överflyttning av tillverkningskapacitet till någon annan av verksamhetsorterna --- är --- inte aktuell." Vad säger då statsrådet om att samtidigt som nu 80 anställda friställs i Skelleftehamn söker

företaget 50 nya för anställning i företagets moderfabrik i Mellansverige?

När statsrådet vidare säger att det är "den vikande marknaden för företagets produkter i Norrland" som är orsaken till nedläggningen vågar jag påstå att även det är en felaktig uppgift. Arbetarna och tjänstemännen i Skelleftehamn erbjöd sig att överta och fortsätta driften i Skelleftehamn. Företaget försökte då först förhindra detta genom att flytta den mellansvenska fabriken försäljningsområde långt upp i Norrland. När de anställda i Skelleftehamn ändå vidhöll att de bedömde fortsatt produktion möjlig med det begränsade försäljningsområdet kom nytt besked: Företaget ville inte överlåta fabriken i Skelleftehamn.

Är det något tecken på att vikande marknad skulle vara orsaken till flyttning av produktion och jobb söderut?

Mina uppgifter kan bestyrkas av brevväxling och andra kontakter mellan företagsledningen, de anställda och Skellefteå kommun.

Norrlands Ytong är ett av många exempel från senare år på hur syd- och mellansvenska företag köper upp företag i Norrland för att sedan lägga ner produktionen och flytta den söderut.

Ett andra exempel är Vilhelminaföretaget Nordkugg, som för något år sedan flyttades till Småland och gjorde ett 50-tal vilhelminabor utan jobb. Nya jobb skapades i stället vid företagets moderföretag där nere.

Ett tredje exempel är Umeå Mekaniska AB, som statsrådet tar upp i svaret – ett mycket lovande utvecklingsföretag som köptes upp för några år sedan av Volvo BM. Vid det högtidliga övertagandet lovade Volvoledningen att garantera jobben i Umeå. Nu säger man att det var ett förflutet löfte.

I dag är Umeå Mekaniska en bricka i ett spel mellan Volvo BM och andra företag i skogsmaskinbranschen. Volvo BM vill offra Umeåfabriken i sina samordningsaffärer. 100 skickliga metallarbetare och konstruktörer riskerar att mista sina jobb.

Statsrådet har ingen tröst att ge arbetarna och tjänstemännen vid Umeå Mekaniska, annat än möjlighet till ett löpandebandsjobb för de ordentligt yrkesutbildade arbetarna och flyttning söderut för tjänstemännen. Nu har det intressanta hänt att de anställda i Umeåfabriken själva agerat för att skaffa jobb, och i dagarna har man fått en beställning på fabriken skogsmaskiner för 12 milj. kr. Därmed tryggas jobben åtminstone över nästa årsskifte och kanske ett helt år. Fler order lär vara aktuella.

Mot den bakgrunden, som statsrådet tydligen inte känner till, är beskedet i dagens interpellationssvar föråldrat – men, tycker jag, samtidigt oroande.

Jag vore tacksam om statsrådet i dag kunde försäkra de anställda vid Umeå Mekaniska att medan jobb finns vid fabriken skall inte regeringen träffa någon uppgörelse som hotar eller flyttar de jobb, som finns i Umeå, söderut. Det vore ett besked från arbetsmarknadsministern som de anställda skulle uppskatta.

Om övriga krisföretag i Västerbotten säger statsrådet ingenting. Jag beklagar det. Västerbottens problem har under en lång tid kommit i skuggan av de norrbottniska problemen. Men det betyder inte att de – särskilt i vårt inland – är nämnvärt mindre. Låt mig ta två exempel.

I Sorsele går i dag var femte ungdom under 25 år arbetssökande, utan fast jobb. Vilka besked med hopp för framtiden skall jag förmedla till dem? Är det bara flyttning söderut som arbetsmarknadsministern har att rekommendera? I Lycksele ryckte för en tid sedan ett antal ynglingar ut från värnplikstjänstgöring. 30 av dem gick direkt till en lång arbetslöshetskö. Vad kan det ansvariga statsrådet ge dem för framtidshopp?

Även i andra delar av Västerbotten är problemen stora. I Skellefteå står i dag drygt 3 000 utanför den öppna arbetsmarknaden. Antalet anställda vid f. d. Algots Nords fabrik skall vara 220, men är nu nere i 150–160. I Lycksele och Norsjö finns det ungefär samma antal anställda, mest kvinnor, i tekofabrikerna. Utvecklingen är också densamma. Deras framtid är direkt hotad. Vad har statsrådet för tröst att ge dem?

I Klemensnäs i Skellefteå har ca 300 anställda nu väntat ett halvår och mer därtill på ett regeringens ingripande för att trygga jobb och sysselsättning. Nu på onsdag öppnar riksdagen, med ett beslut som tycks föreslås enhälligt av näringsutskottet, den möjlighet för regeringen som den ansett sig sakna. Jag hoppas verkligen att regeringen då skall handla snabbt. I Klemensnäs finns produktion och arbetskraft. Vad man saknar är en vilja från regeringen och ett ekonomiskt tillskott för att trygga jobb och framtid för en anrik industriort. Alternativet för de anställda i Klemensnäs är friställning och inställelse i en mycket lång arbetslöshetskö.

I Hörnefors utanför Umeå hotas utkomsten för tusentals personer och framtiden för ett helt samhälle, en f. d. kommun, av NCB:s ovissa framtid. Där har de anställda hela vintern arbetat fram lösningar som de anser kan rädda jobben, om man får samhällets stöd och hjälp i det arbetet. Är regeringen beredd att medverka till att i Hörnefors trygga jobben för de drygt 500 arbetare och tjänstemän som nu dagligen plågas av oro för framtiden?

När statsrådet i sitt svar säger att antalet lediga jobb har ökat i mars är det inte särskilt stor tröst för Västerbotten. Jag hoppas nämligen att statsrådet har uppmärksammat att antalet lediga jobb i Västerbotten har minskat. Det är inte heller till nämnvärd tröst för de arbetslösa, för dem som har beredskapsjobb eller för dem som genomgår AMS-utbildning. De vet att det vid arbetsförmedlingarna i länet ändå går 15 arbetssökande på varje ledigt jobb.

En sak berör statsrådet inte i svaret. Det är det faktum att antalet arbetslösa i mars månad minskade i hela riket utom i Västerbotten – där ökade antalet. Borde inte åtminstone det faktum att antalet lediga jobb minskar och antalet arbetslösa ökar vara skäl för regeringen att överväga några extra åtgärder också för Västerbotten? Ett tillmötesgående av det krav som för några veckor sedan framfördes på den socialdemokratiska årskongressen i Skellefteå på inrättande av ett statligt investeringsbolag, AC-Invest, vore ett sätt att skapa förutsättningar för utveckling. Jag frågar: Finns det inga planer i departementet på att försöka medverka till att lediga jobb som nu i ökad utsträckning annonseras ut i Syd- och Mellansverige kan flyttas till orter i t. ex. Västerbotten, där så många arbetslösa väntar på jobb? Har vår regionalpolitik,

som vi hade många anledningar att glädjas åt under de första sex åren på 1970-talet, nu helt kapsejsat?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Arne Nygren ger själv belägg för att den ekonomiska politik som vi har fört nu börjar ge ett positivt resultat för landet i stort och för Västerbotten. Detta är det centrala, att vi får i gång ekonomin efter de dåliga åren fram till 1976, då man lastade på för mycket för att kunna behålla konkurrenskraften. Nu börjar svenskt näringsliv åter kunna konkurrera. Det är en central punkt att utgå ifrån i denna debatt.

Arne Nygren frågar vad regeringen gör för att kunna möta de problem som finns i Västerbottens län. Det är naturligtvis riktigt att situationen i Norrlandslänet är besvärlig. Det har jag aldrig stuckit under stol med. Jag har flera gånger från talarstolen här i kammaren påpekat denna besvärliga situation. Vill Arne Nygren höra det än en gång så må det vara hänt. Norrbotten har alldeles specifika problem, och Västerbotten har också svårigheter. Antalet arbetslösa har inte minskat så som det har gjort i många andra län. Däremot, Arne Nygren, har ändå antalet lediga jobb ökat om man jämför siffran från mars 1978 med siffran från mars 1979. Det rör sig om en uppgång från 603 till 716. Så även härvidlag är det en förbättring i förhållande till läget för ett år sedan.

Vi har onekligen gjort en hel del för att förbättra situationen i Västerbotten. Det tror jag Arne Nygren vid närmare eftertanke är beredd att hålla med om. På de punkter som nu är aktuella pågår ju branschutredningar som ännu inte är klara. Det är mycket besvärliga sådana. Jag tror inte att Arne Nygren har något recept för hur problemet med överkapaciteten inom skogsmaskinindustrin skall lösas. Arbetet med detta fortsätter. Här har man också att ta hänsyn till andra arbetsmarknadssvaga områden i vårt land, exempelvis i Gävleborgs län. Arbetet med dessa problem pågår, och jag hoppas att kunna presentera resultatet av det arbetet så småningom.

En annan sak som också är av central betydelse för Västerbotten är naturligtvis den förändring som sker inom skogsindustrin. En strukturförändring är på gång inom NCB. Det är ännu för tidigt att i konkreta termer redovisa hur utfallet blir av de åtgärder som nyligen har beslutats av regering och företag. En sak är ändå klar: När det gäller bl. a. Hörneforsområdet, som Arne Nygren nämnde, har jag personligen aktivt gått ut och sagt att man skall göra förberedelser för att få nya lokaler för att något differentiera i en i dag mycket ensidig arbetsmarknad. Det tror jag har fundamental betydelse. Där var jag ute mycket tidigt, och jag hoppas att det skall följas upp på lokal nivå.

I vad sedan gäller de mera allmänna åtgärder som Arne Nygren tar upp, så är det självklart att de har sin effekt, som jag säger i svaret, för Västerbotten och kommunerna där uppe såväl som för alla andra delar av vårt land. Finns det resurser så kan man på regional och lokal nivå gå in och hjälpa upp ungdomssysselsättningen, som ju bl. a. berörs i den här interpellationen. Det 18-punktsprogram som nyligen presenterades har konkretion och stor

Nr 129

Måndagen den
23 april 1979

Om sysselsättningen i Västerbotten

Måndagen den
23 april 1979

*Om sysselsättning-
en i Västerbotten*

betydelse för framför allt det kommande läsåret 1979/80.

När det gäller regionalpolitiken, som Arne Nygren frågar om i sitt inlägg, så säger han att den gick bra i början på 1970-talet. Nu skulle den emellertid gå sämre. Ja, Arne Nygren, det är väl en naturlig konsekvens om vi skall vara litet ärliga mot varandra. Om man har en expansion i näringslivet av det slag som vi hade under 1960-talet och under de allra första åren på 1970-talet och om man har en tillväxt i produktionen kan man naturligtvis diskutera att förlägga filialer till regioner som har svårigheter med sin sysselsättning. Det ger naturligtvis ett betydligt bättre utgångsläge än det vi haft under åren 1976, 1977 och 1978 – och som vi alltså har – då det i stället varit fråga om att trygga sysselsättningen exempelvis på orter inom skogslänen. Under dessa år har det gällt att genom olika insatser från statens sida klara sysselsättningen. Arbetsmarknadspolitiken har under dessa år varit mer intensiv än kanske under något tidigare skede. Jag kan därför inte förstå att det finns anledning till någon kritik på den punkten. Nu står vi, som jag sade tidigare, inför en konjunkturvändning, och förhoppningsvis skall vi på nytt få en tillväxt inom näringslivet. Därför har jag i ett tidigt skede haft överläggningar bl. a. med Industriförbundet för att få en tidig start när det gäller ett vidgat utnyttjande av offertprincipen, som det talas om i den regionalpolitiska proposition vilken nu ligger på riksdagens bord för behandling. Här finns det naturligtvis möjligheter att återigen flytta sysselsättning från expansiva områden till sådana som har problem. Det hoppas jag skall kunna ske genom de förslag som nu föreligger.

Även i den industripolitiska propositionen föreslås vidgade ramar för insatserna i Västerbottens län. Det föreslås ett påslag med 300 milj. kr. till utvecklingsfonderna just för att främja nyetablering och skapa ny sysselsättning.

Jag skulle kunna räkna upp fler åtgärder, men redan det jag nu nämnt visar väl klart, Arne Nygren, att regeringen har varit aktiv. Det har getts resurser för att trygga sysselsättningen även i det här området.

Arne Nygren frågade om inte regeringen är beredd att göra extrainsatser i det här länet. Han talade därvid bl. a. om Sorsele. Men det är ju just vad vi har gjort. Vi har kommit med Vindelälvspaketet, som man i årtal har väntat på. Det innebär att man till detta län har gett bidrag som går utöver de vanliga, just för att stödja sysselsättningen i den här dalgången.

Arne Nygren tog i sitt anförande upp några speciella företag. När det gäller Volvo BM har koncernen sagt att man skall trygga sysselsättningen för dem som kommer att beröras av en neddragning på skogsmaskinsidan. Jag vidhåller att det på detta område i dag finns en stor överkapacitet som vi måste göra någonting åt. Företaget har alltså uttalat att inga anställda skall behöva få problem när det gäller sysselsättningen.

Inte heller när det gäller Scharins och Klemensnäs skall vi ha gett besked, säger Arne Nygren. Detta är klart felaktigt. Vi har här gett ett stöd på 5 milj. kr. i avvaktan på en lösning av det besvärliga problemet att finna en ny produkt för det företaget. Arne Nygren vet lika bra som jag att det inte finns någon given marknad för den träplatta som man här diskuterar. Inom

träplattaindustrin har man mycket besvärliga branschproblem.

Vad beträffar Norrlands Ytong vill jag bara framhålla att det i svaret sägs att marknaden har sviktat för just den här aktuella enheten. Att det sedan finns expansionsutrymme på andra håll har aldrig bestritts. Däremot har man inte flyttat sysselsättning från detta område till något sydligt län. Det är de informationer som mina handläggare har fått fram. Jag kan inte tro annat än att det är riktiga uppgifter, och därför har jag svarat som jag har gjort på den punkten.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Först en liten kommentar till siffrorna över lediga jobb. Jag vet inte om man har olika statistik i departementet och i länsarbetsnämnden i Västerbotten, men i februari månad hade länsarbetsnämnden 722 lediga jobb och i mars 716. Det går inte att komma ifrån att det är ett minus.

Antalet arbetslösa i Västerbotten ökade från februari till mars med 73 och från mars i följ med 246. Det är de siffror jag har fått på länsarbetsnämnden i Umeå.

Sedan inleder arbetsmarknadsministern med ett märkligt resonemang. Han gör gällande att den ekonomiska politik som fördes i början på 1970-talet skulle vara anledningen till de problem vi nu har. Vi hade en hygglig uppgång fram till 1976, då den borgerliga trepartiregeringen tillträdde. Sedan har det gått utför. Västerbotten har sedan 1976 förlorat 2 500 jobb i gruv- och tillverkningsindustrin. Det är en utveckling som vi inte varit vana vid tidigare.

Vi vet också, vilket arbetsmarknadsministern kan läsa i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 21, att vi under perioden 1972–1973 i vårt land kunde inregistrera 3 miljoner flera arbetstimmar. Plus tre miljoner! Sedan den borgerliga regeringen kom till och fram till det att betänkandet skrevs har antalet arbetstimmar minskat med 4 miljoner. Det måste vara något som inte stämmer i arbetsmarknadsministerns resonemang.

Jag trodde att arbetsmarknadsministern skulle ta tillfället i akt att rätta till uppgifterna om Ytong och säga att eftersom uppgifterna för underlaget tydligen inte är de riktiga och eftersom man här tycks ha ökat sysselsättningen på det ställe dit man flyttat produktionen, skulle arbetsmarknadsministern också vara beredd att ta upp ett resonemang med företaget. Tänk vad det skulle betyda om arbetsmarknadsministern kunde få ledningen att överlåta företaget i Skelleftehamn till de arbetare och tjänstemän som blivit lovade att få överta företaget för en krona! Dessa säger att de kan överta företaget eftersom de anser att det finns tillräckligt underlag för att klara produktion och sysselsättning här uppe. I stället blir nu 80-talet människor friställda, därför att företaget vill flytta produktionen och därmed jobben 75 mil söderut, vilket regeringen inte tycks se sig ha någon möjlighet att förhindra.

I Klemensnäs finns produktionen. Där finns den platta som man nu slåss om mellan olika intressenter. Klemensnäs har därvidlag en viss förtur. Debatten om denna fråga kommer att äga rum på onsdag, varför jag inte skall

föregripa denna. Här är det dock mera en fråga om vilja från regeringens sida.

Det svar jag nu fått innebär tydligen att jag skall resa hem till de arbetslösa ungdomarna i Lycksele och Sorsele och säga: "Ni har ju fått Vindelälvs-paketet." Det är det paket, om vilket man både i Sorsele och Lycksele sade: "Sysselsättningsmässigt är detta ingenting värt för oss här uppe!" Jag fick inte något annat svar av arbetsmarknadsministern, så det måste väl vara det besked jag skall resa hem och lämna till ungdomarna i Västerbottens inland.

Arbetsmarknadsministern sade ingenting om de flickor vid tekoföretagen som brottas med mycket stora problem. Man ser den ena efter den andra i tysthet försvinna från jobben.

I Hörnefors skulle jag trösta de drygt 500 arbetarna och tjänstemännen med att de kanske får ett industrihus, där 10–15 eller möjligen 50 av de 500 kan få jobb. Det är föga tröst att komma hem med. Jag är ledsen för att det i svaret inte fanns mera av substans. Arbetsmarknadsministern känner ju till att vi i Västerbotten har en mycket låg förvärvsfrekvens. Medan denna i Stockholm i det närmaste är 75 % är den drygt 68 % i Västerbotten. Vi har ungefär tre gånger så hög arbetslöshet som man har i Stockholm och procentuellt fem gånger så många i beredskapsarbete.

Det var närmast mot den bakgrunden jag ställde den fråga som arbetsmarknadsministern förbigick. Jag upprepar denna: Finns det i departementet inga planer på att försöka medverka till att lediga jobb, som i ökad grad annonseras ut i Mellansverige och Sydsverige, flyttas till orter i t. ex. Västerbotten, där många arbetslösa väntar på jobb?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Först några ord om arbetsmarknadsstatistiken. Jag jämförde här mars 1978 med mars 1979. Det intressantaste är alltid att kunna konstatera om någon förändring skett i förhållande till tidigare år. Jag kom då fram till att antalet lediga jobb i mars 1978 var 603, medan det nu är 716 som Arne Nygren här påpekade. Det är alltså en uppgång med 100 lediga jobb sedan föregående år. Det är en klar trendbrytning som inträffat sedan marsmätningen 1978.

Men när det gäller antalet sysselsatta tycker jag, herr talman, att det är värt att påpeka att det i dag är flera sysselsatta i Sverige än det någon gång varit tidigare. Inte heller detta är helt ointressant att nämna.

Sedan några ord om utvecklingen fram till 1976. Vad jag sade var att kostnadsläget fram till denna tidpunkt gått så i höjden att svenskt näringsliv inte hade någon konkurrenskraft, i varje fall inte i den grad att vi kunde hålla produktionen uppe. Vi tappade marknader och fick mycket allvarliga strukturproblem. Nu har vi lyckats få konkurrenskraften tillbaka, vilket, som jag sade, är en grundförutsättning för att uppnå trygghet i arbetet. Jag tror inte att Arne Nygren kan bestrida detta.

Interpellanten påstår att Ytong skulle ha flyttat sin produktion från Skelleftehamn till mellersta och södra Sverige. Jag har ingenting emot att

omedelbart ta kontakt för att undersöka hur det förhåller sig med den saken. Om det i enlighet med vad Arne Nygren här påstår finns förutsättningar för en ändring, är det klart att vi skall resonera om saken. Någon sådan information har vi hittills emellertid inte lyckats få fram. I sådana här sammanhang har jag etableringsdelegationen till min hjälp, vilket Arne Nygren mycket väl vet om.

Vad beträffar Scharins och Klemensnäs vill jag säga att det inte som Arne Nygren påstår pågår ett slagsmål om att få investera i den nya plattan. Om så vore fallet, kan jag försäkra Arne Nygren att denna fråga varit ur världen för länge sedan. Vi har verkligen en het vilja att hjälpa till. Vi har haft rader av överläggningar med olika intressenter för att få denna fråga avklarad, men hittills har detta inte varit möjligt. Vi har gjort vad vi kunnat för att hjälpa företaget i denna krissituation under viss tid för att företaget skulle få rådrum att fundera över hur problemen skall lösas. Om vi kunde få fram en investering i Scharins vore ingen gladare än jag. Jag tycker att det vore av värde om vi kunde komma fram till en etablering just där uppe.

Herr Nygren sade att jag inte gav några besked utöver meddelandet om extra resurser till Vindelälvsdalen, något som vi väntat på under en rad socialdemokratiska regeringsår ända från 1967, då man ändå hade chansen att efter de löften som då gavs satsa extra där uppe. Detta skedde emellertid inte under alla dessa år, men nu har det skett. Det är ändå något positivt, som jag vet också uppfattas som positivt ute i dessa kommuner.

Jag pekade ändå på en rad andra punkter, Arne Nygren. Det var resurssatsningar i mångmiljonklassen för att hjälpa sysselsättningen och industrin i Västerbottens län, men vill Arne Nygren inte höra på det örat är det svårt att övertyga. Men läs gärna min första replik i protokollet, så kommer Arne Nygren att se att de förslag från regeringens sida som jag nämnde om ger mycket pengar som kan bidra till tryggheten och sysselsättningen i Västerbottens län.

Slutligen kan jag notera att när Arne Nygren tar i här och menar att han inte har fått några besked, så finns det inte heller från Arne Nygrens eller från socialdemokraternas sida något förslag som kan bidra till att förbättra sysselsättningsläget i det här länet.

Arne Nygren talar om inrättandet av ett investmentbolag, men det innebär inte nya företag eller nya jobb. Det behövs idéer och konkreta projekt att satsa på. Ta fram dem så skall vi arbeta på dem tillsammans. Jag lovar att då kommer också industri- och arbetsmarknadsdepartementen att se till att medel finns. Det är alltså de konkreta förslagen som måste prövas.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Den jämförelse som vi gjorde när det gäller statistiken är tydligen något vilseledande. Jag jämför naturligtvis med föregående månad. Arbetsmarknadsministern går ett år tillbaka, och då kan det måhända bli ett plus med 100 lediga jobb. Vid en sådan jämförelse borde arbetsmarknadsministern även ha sagt att under samma tid antalet arbetslösa ökade med 246. Då skulle bilden bli något fullständigare.

Vi skall inte tvista om de frågor som vi nu tagit upp i några replikskiften. Statsrådet säger att konkurrenskraften börjar komma tillbaka. Jag hoppas att vi skall kunna utläsa det i sysselsättning under det här året. Alltjämt pekar siffrorna neråt för Västerbotten, medan de något försiktigt pekar uppåt för landet i övrigt. Jag tycker att detta borde ha föranlett arbetsmarknadsministern att säga att regeringen nu, liksom man gjort i Norrbotten, med särskilda åtgärder skall ta itu med Västerbotten. Jag tror att ett sådant besked från regeringen skulle vara av värde.

Vidare säger statsrådet, och där skall jag sluta, att jag inte presenterat annat än vårt krav på ett investmentbolag. Här vill jag säga att vi socialdemokrater i Västerbotten i samband med vår årskongress ägnade större delen av den ena dagen just åt frågan: Vad kan vi göra för att öka sysselsättningen i Västerbotten? Under det rådslaget, som pågick under många timmar och med 350 deltagare, fick vi fram ett mycket stort antal uppslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder i vårt län.

Direkt efter kongressen gick var och en ut med 100 inbjudningar till länsinvånarna, totalt till 35 000 hushåll. Invånarna i länet inbjöds att medverka i en aktivitet som gick ut på idégivning till ny sysselsättning.

I dagarna går vi ut med en trycksak till alla hushåll i Västerbotten, där vi säger: Kom med och ge uppslag till vad vi kan göra för att skapa ny sysselsättning i vårt län. Jag kan då säga att vi inte kommer att sakna uppslag. Det gäller bara att få samhällets stöd, så att vi kan arbeta vidare på dem. Inbjudningarna till de 35 000 hushållen har redan resulterat i flera hundra mycket värdefulla uppslag. Lokala och regionala aktiviteter av det här slaget borde vi ha litet runt om i landet. Då skulle vi kanske nå resultat. Men för att kunna ta itu med sådana aktiviteter gäller det att man kan känna att regeringen är beredd att ge allt stöd, så att åtgärderna också kan omsättas i praktiskt-politiskt handlande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:182 till justitieutskottet

1978/79:196 till utrikesutskottet

1978/79:205 till jordbruksutskottet

1978/79:211 till näringsutskottet

1978/79:212 till justitieutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:2592 till konstitutionsutskottet

1978/79:2593 till trafikutskottet

1978/79:2594 till skatteutskottet

1978/79:2595 till jordbruksutskottet

1978/79:2596–2602 till utbildningsutskottet

1978/79:2603 och 2604 till lagutskottet
1978/79:2605 till kulturutskottet

Nr 129

Måndagen den
23 april 1979

§ 6 Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1978/79:29–31

Utbildningsutskottets betänkanden 1978/79:26, 35 och 36

§ 7 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:177 och 178

§ 8 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:2606 av *Olof Palme m. fl.*

1978/79:2607 av *Lars Schött*

med anledning av propositionen 1978/79:180 om läroplan för grundskolan
m. m.

1978/79:2608 av *Georg Andersson m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:187 om huvudmannaskapet för
fjällsäkerheten m. m.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:30 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och
regeringsärendenas handläggning

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 12.35.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert